

Néhány évvel ezelőtt sokat vitatkoztunk azon, hogy van-e helye a kísérletnek a művészetben. Már akkor is gyanítottam, és azóta egyre inkább gyanítom, hogy minden egyes műalkotás önmagában maga a kísérlet, a tudatosan vállalt kockázat.

Hiszen ahol a kockázat megszűnik, ott kezdődik a rutin, és ahol a rutin kezdődik, ott ér véget a művészi alkotás szférája. Ám az is igaz, hogy éppen

a teremtés kockázatvállalása, a minden igaz műben testet öltő prométeuszi gesztus az, amely a művészetet az egyén, a társadalom nagy intellektuális kalandjává avatja, és amely kiemeli abból a szférából, amely — Babits szavaival — „a vak megszokás és a süket hivatal” — egyszerűbben: a biztos középszer, a lapos közhelyek feltéve őrzött birodalma.

BORVENDÉG BÉLA

A BÉKÉSCSABÁRÓL INDULT MŰVÉSZEK JUBILÁRIS KIÁLLÍTÁSA

Békésről újabban azt szokás megállapítani, hogy történetirő vármegye; Csabáról, hogy történetirő város. E jelzőre csakugyan reászolgált megyénk, nemkülönben a megyeszékhely, Békéscsaba, hisz Csabán a helytörténetirő szorgosság imponáló szervezettséggel buzog vagy tíz-tizenöt esztendeje.

Ám szűkebb pátriám nem csupán a lokális mozgalmi-históriai hagyományok avatott ápolója, hanem — amint e kiállítás is foghatóan bizonyítja — a város falai közül előemelkedő képzőművész-tehetségek buzgó s szeretettel teljes ajnárzója is. A város jubiláris ünnepségeinek sorába tartozó képzőművészeti seregszemle pregnánsan érzékelteti, hogy ez a különös arculatú, sajátos atmoszférájú alföldi város meglepően gazdag, kiemelkedően sokszínű képzőművészeti múlttal és jelennel is dicsekedhet. E kiállítás falain lehetőségek arra ösztönöznek bennünket, hogy kertelés nélkül jelentsük ki: Békéscsaba legalább olyan mértékben *művészt teremtő*, képzőművészek népes és rangos rendjét felmutatni képes város, amely mértékben „helytörténetirő” centrum.

Valóban, mintha Munkácsy, a hajdani csabai asztalosinas, az Európát s a nagyvilágot csakhamar meghódító festőgénusz léptei minden időkre átszellemítették volna a nehéz békési sarat — mintha a képzőművészet számára elsőrangúan alkalmas humusszal varázsolták volna a csabai tarlót: művészettörténeti szakkönyvek egész sora értékeli ma már Perlrott-Csaba Vilmos, Vidovszky Béla, Csabai Wagner József, a Munkácsy-díjas Jakuba János, a messzire szakadt Jankai-Deutsch Tibor és mások művészetét. Ezek, az immár kiérlelt piktúrájú művészek más és más festőképpel rendelkezők — olykor egymástól merőben elütő, vagy egymással felelő ábrázolóművészeti irányzat hatása alatt alkottak vagy alkotnak. Egyikük ötvözni szándékozott vásznain a francia „Fauves” formabontó elszántságát, az expresszionizmus drámaiságát s a magyar posztimpressionizmus formajegyeit; a másik intim fényvel finoman átszórt enteriőrjeivel, poétikus tájképeivel keltett fel-tűnést a Csók Galériában; akad köztük, aki Rudnay és Réti István tanítványaként indult, s mindmáig frissen sorjázza elibénk pasztelles színvilágú, summázó jellegű kompozícióit; ismét mások a szégyenletes közelmúlt ellen iparkodnak bennünket lázítani döbbenetes szénrajzaik gyűjteményével — olyan kor ellen, „mikor az ember úgy elaljasult, hogy önként, kéjjel ölt...”. Kortársaik közül a műtörténészek által mindmáig méltánytalanul elhanyagolt Mazán László a groteszk iránti vonalmát páratlan humorú gúnyrajzokon érvényesítette. A századforduló művésze, Veress Gusztáv, valamint a ma is munkálkodó Gyoroki Pál az emberi benső világ titkait — telibe találó portrék sokaságára vetítette ki. Mokos József és Sas Árpád líraiban realiztikus alkotásai a csabai táj s a táj emberei iránti nemes érzelmekről tanuskodnak, Miklós István finom vonalvezetésű, olykor geometrikus tusrajzai férfias lírát sugároznak.

Az utánuk következők, a „derékhad” képviselői jobbára Mazán László, Sas Árpád és Mokos József értő irányítása alatt tették meg a kezdeti lépéseket a művészszerű emelkedés útjain, s egykori mestereiket ma is a hálás ragaszkodás hangján emlegetik. A városban maradtak közül egyesek a természetelűbb megfogalmazások híveiként iparkodnak képekké fogalmazni e különös, „kétarcú” város jegyeit.

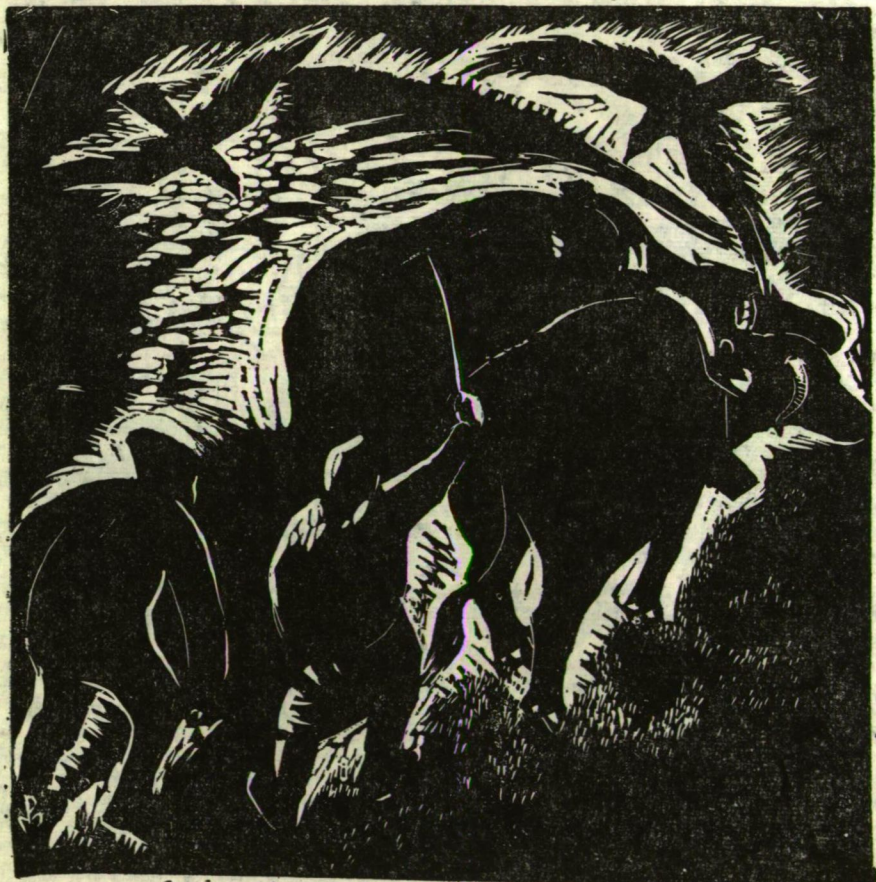
Mások az expresszionista irányzat híveiként kedvelik a belső viharokat kivetítő, tördelt, foszlányos formákat, s az életjelenségek drámaiságát színekben is igyekeznek érzékeltetni — olykor tragikus hangoltsággal, olykor pedig témáikba, alakjaik

tartásába, arcuk kifejezésébe, megörökített mozdulataikba finom humort bújtatva — a végső aláhangelődéstől megszabadító, megértő derűt. Utóbbiak az élet groteszk mozzanatai iránti fokozott érzékenységet árulnak el ezzel — csakúgy, mint az elődök, Mazán Lászlóék.

Vannak, akiknél a kubisztikus kontúrok határozottsága költői finomságú színskálával felel, vagy olvad egyedi harmóniába. Egyesek a magyar folklór elemeit — a pásztor- és betyárvilág jellegzetességeit — „lopkodják” vissza vonalakkal ritmizáló, víziókká átkomponált, sajátos faktúrájú alkotásaikba — az európai világvárosok: London és Stockholm művészetrájonő közönsége körében is öregbítve a hön ábrázolóművészet híré-t-nevét. Többen főiskolákon tanítanak-oktatnak közü-lük, s figyelemre méltó elméleti tevékenységet is folytatnak.

Am bármily változatos és sokszínű is tevékenységük, s alkotásaik ábrázolás-módja, egy dologban mindenképp rokonok, még a legkísérletezőbb kedvűek is: az elvonatkoztatás fázisait *megelőző* alapélményt egyetlen alkotásuk sem tagadja meg, s mind az expresszív izgatottságú, mind az éteri lebegésű, zenét idézőn cizellált vagy vízióvá lényegített művek — *emberszabásúak*, emberközeliak végső soron; eredetien vallanak érzelmekről, indulatokról, rendteremtő szándékáról — s mindegyi-kük *embertársaival* szándékozik közölni mondandóját, a *mai kor* színes lelkületű, *tevékenykedő emberével* iparkodik megosztani a szépség adta gyönyörúségeket. Ezért van sikere kiállításuknak.

DÉR ENDRE

CS. PATAJ MIHÁLY: SZÁNTÁS